

Міністерство освіти і науки України
Вінницький національний технічний університет

Т. І. СІДЛЕЦЬКА

**КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНА ЕВОЛЮЦІЯ
УКРАЇНСЬКОГО ОРКЕСТРУ
НАРОДНИХ ІНСТРУМЕНТІВ**

Монографія

Вінниця
ВНТУ
2009

УДК 78.03 (477):785.1
С 34

Рекомендовано до видання Вченою радою Вінницького національного технічного університету Міністерства освіти і науки України (протокол № 7 від 26.02.2009 р.)

Рецензенти:

М. А. Давидов, доктор мистецтвознавства, професор
О. М. Берегова, доктор мистецтвознавства, в. о. професора
Т. Б. Буяльська, кандидат філософських наук, професор

Науковий редактор: кандидат мистецтвознавства, доцент **Л. А. Гнатюк**

Сідлецька, Т. І.

С 34 Культурно-історична еволюція українського оркестру народних інструментів: монографія / Т. І. Сідлецька. — Вінниця : ВНТУ, 2009. — 184 с.

ISBN 978-966-641-314-0

В монографії досліджується становлення і розвиток українського оркестру народних інструментів як явища музичної культури України. У роботі розкрито культурно-історичні передумови виникнення оркестру, визначено головні чинники, які вплинули на формування українського оркестру народних інструментів. На основі аналізу творчої діяльності професійних українських оркестрів народних інструментів виявлено особливості професіоналізації й узагальнено провідні тенденції розвитку українського народного оркестру на сучасному етапі.

Для мистецтвознавців, культурологів, фольклористів, діячів культури та мистецтв, викладачів, студентів і загалом широкого кола читачів, які цікавляться проблемами художньої творчості та українського народного мистецтва.

УДК 78.03 (477):785.1

ISBN 978-966-641-314-0

© Т. Сідлецька, 2009

З М І С Т

Перелік умовних скорочень	4
ПЕРЕДМОВА	5
Розділ 1. Український оркестр народних інструментів як предмет наукового дослідження	8
Розділ 2. Народне музичне мистецтво: інструментарій і виконавство	27
2.1. Генеза та розвиток народного музичного інструментарію	27
2.2. Культурно-історичні передумови виникнення українського оркестру народних інструментів.....	54
Розділ 3. Становлення і розвиток українського оркестру народних інструментів	70
3.1. Формування українського оркестру народних інструментів (кінець 1920-х – друга половина 1950-х років)	73
3.2. Особливості професіоналізації українського оркестру народних інструментів у 1960–1980-х рр.	103
3.3. Тенденції розвитку українського оркестру народних інструментів у період незалежності України	135
ПІСЛЯМОВА	159
Література	162

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- ВУКМУЗКОМ – Всеукраїнський музичний комітет.
ВУЦВК – Всеукраїнський Центральний Виконавчий комітет.
ВЦРПС – Всеросійська центральна Рада професійних спілок.
ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України – Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського НАН України.
ДВУ – Державне видавництво України.
КМП – Київське музичне підприємство.
ЛКСМУ – Ленінська Комуністична Спілка молоді України.
ЛДМА ім. М. В. Лисенка – Львівська державна музична академія імені М. В. Лисенка
МХТ УРСР – Музично-хорове товариство Української Радянської соціалістичної республіки.
НКО – Народний комісаріат освіти.
НМАУ ім. П. І. Чайковського – Національна музична академія України імені П. І. Чайковського
НРКУ – Національна радіокомпанія України.
ПУР – Політуправління революційної військової ради Української республіки.
ХОРПС – Харківська окружна рада професійних спілок.
ЦДАМЛМ України – Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України.

*Присвячую Юрію Васильовичу –
моєму коханому чоловікові
і другові*

ПЕРЕДМОВА

В умовах розбудови незалежної України назріла необхідність узагальнення багатьох здобутків національної культури на основі аналізу сучасного стану та тенденцій розвитку її видів, жанрів, форм. До їх числа безперечно належить і така форма національного музикування, як український оркестр народних інструментів. Саме ці мистецькі колективи пропагують у суспільстві найкращі зразки народно-інструментального мистецтва. Вони відроджують і розвивають народно-інструментальні традиції, які є духовним надбанням нації. Творча діяльність українських оркестрів народних інструментів має важливе значення для розвитку музичної культури України.

Упродовж ХХ ст. вітчизняні вчені досліджували український народний оркестр¹ у різних аспектах. Вони вивчали історію народного музичного інструментарію, шляхи його удосконалення і можливості реконструкції та використання у складі українського народного оркестру (Є. Бобровников [18], Є. Бортник [23], Л. Гайдамака [42; 43; 44], В. Гуцал [64], О. Незовибатько [183, 184, 185], І. Скляр [256, 257], Г. Хоткевич [278], Л. Черкаський [285]), присвячували свої студії питанням виникнення та формування українського оркестру народних інструментів (А. Гуменюк [63], П. Іванов [112], В. Комаренко [131], Мих. Лисенко [158], С. Марцинковський [162; 163], Л. Носов [190; 192]) висвітлювали методику роботи з народним оркестром, особливості його функціонування, специфіку виконавської діяльності (Є. Безп'ятов [302], В. Воєводін [38], О. Ільченко [115; 116; 117], В. Комаренко [130], І. Розумний [246], Є. Юцевич [302]), порушували питання створення репертуару для українського народного оркестру (В. Дейнега [82], Л. Дражниця [90], В. Гуцал [66], Д. Пшеничний [231]). Та, попри значну кількість робіт, присвячених проблемам даної сфери, помітно не вистачає комплексних досліджень, у яких було би простежено культурно-історичну еволюцію українського оркестру народних інструментів з урахуванням основних передумов виникнення, становлення та професійного розвитку оркестру і його складових про-

¹ У даному дослідженні поняття «український оркестр народних інструментів» та «український народний оркестр» застосовуються як синоніми.

тягом усього періоду його існування. Цим і зумовлений вибір теми дослідження – «Культурно-історична еволюція українського оркестру народних інструментів».

У даній книзі спробуємо:

- проаналізувати і систематизувати наукову літературу та інші джерела з означеної тематики;
- виявити культурно-історичні передумови виникнення українського оркестру народних інструментів;
- з'ясувати головні чинники, що вплинули на формування оркестру;
- виявити особливості професіоналізації українського оркестру народних інструментів;
- проаналізувати й узагальнити провідні тенденції розвитку українського народного оркестру на сучасному етапі.

Джерельну базу дослідження становлять архівні матеріали Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України, рукописних фондів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського НАН України, архіву Національного оркестру народних інструментів України. Мистецтвознавчі, історичні, культурологічні, фольклористичні праці вітчизняних і зарубіжних учених, матеріали періодики. Важливу в аспекті проблематики монографії інформацію також було отримано у процесі безпосереднього спілкування з учасниками мистецького процесу, зокрема з керівниками та виконавцями досліджуваних колективів.

У процесі підготовки монографії були використані рукописи, листи, документи з питань концертної діяльності колективів, репертуарні списки. Ці архівні матеріали є надзвичайно цінними, значна частина їх уперше вводиться до наукового обігу.

У пропонованій увазі читача монографії досліджено сутність українського оркестру народних інструментів як унікального явища музичної культури України; відтворено історичні події, політичні та соціокультурні процеси досліджуваного періоду; простежено головні етапи еволюційного розвитку українського народного оркестру; уточнено й осмислено зміст основних понять народно-оркестрового виконавства; загалом відображено цілісну картину становлення та розвитку українського оркестру народних інструментів у контексті музичної культури України.

У роботі виявлено культурно-історичні передумови виникнення українського народного оркестру, до яких належать широке побуто-

вання і популярність серед народу ансамблів трістих музик; організація капел бандуристів і різних за складом оркестрів народних інструментів; запровадження академічного професійного навчання на народних інструментах. З'ясовано також головні чинники, які вплинули на формування українського народного оркестру, серед них найважливішими є державна політика у сфері культури і мистецтва; удосконалення та реконструкція народного музичного інструментарію; розвиток навчання на народних інструментах.

На основі аналізу творчої діяльності професійних українських оркестрів народних інструментів виявлено особливості професіоналізації українського народного оркестру, які полягають у наявності удосконаленого музичного інструментарію, участі висококваліфікованих виконавців та диригентів із професійною музичною освітою, наявності оригінального високохудожнього репертуару, регулярній концертній практиці. У книзі висвітлено також провідні тенденції розвитку оркестру на сучасному етапі, до яких належать використання удосконаленого народного музичного інструментарію; усталеність інструментального складу; професійна підготовленість виконавців; оновлення та ускладнення репертуару; поєднання народного мелосу з музично-стильовими особливостями професійної музики.

Основні теоретичні положення й висновки дослідження можуть бути використані у вищих навчальних закладах у лекційних курсах, програмах спецкурсів та спецсеминарів, а також у процесі вивчення відповідних тем із культурології, мистецтвознавства, теорії та історії народно-оркестрового виконавства, стати підґрунтям для подальших розробок із даної проблематики.

Висловлюю глибоку вдячність усім, хто допомагав у підготовці монографії. Особлива подяка ректору Вінницького національного технічного університету академіку Б. І. Мокіну за надану можливість видати працю у цьому навчальному закладі. Дякую рецензентам монографії – професору М. А. Давидову, в. о. професора О. М. Береговій, професору Т. Б. Буяльській, доценту Л. А. Гнатюк за доброзичливе й уважне ставлення до роботи. Щиро вдячна художньому керівнику Національного оркестру народних інструментів України В. О. Гуцалу та керівнику і головному диригенту Академічного оркестру народної та популярної музики Національної радіокомпанії України С. І. Литвиненку за надання важливої в аспекті проблематики монографії інформації. Особливу подяку хочеться висловити професору Ю. Л. Афанасьєву за допомогу у здійсненні дослідження.

Розділ 1. УКРАЇНСЬКИЙ ОРКЕСТР НАРОДНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Перш ніж перейти до аналізу наукової літератури, що присвячена дослідженню різних аспектів українського народного оркестру, треба з'ясувати поняття «оркестр», «оркестр народних інструментів», «український оркестр народних інструментів».

Так, у наукових та енциклопедичних виданнях поняття «оркестр» (від грецького слова *orchestra*) трактується як майданчик перед сценою в давньогрецькому театрі. У сучасному розумінні оркестр – це великий колектив музикантів, які грають на різних інструментах і разом виконують музичний твір, написаний для даного інструментального складу. Оркестром також називають сукупність самих музичних інструментів, на яких грають учасники колективу [300, с. 369]. Оркестри між собою відрізняються за інструментальним складом (однорідні і мішані) і за призначенням у музичній практиці (військові, естрадні та ін.). Слід наголосити, що основною особливістю, яка відрізняє оркестр від будь-якого інструментального ансамблю, є групи однорідних інструментів, або їх ще називають сім'ями оркестрових інструментів. Сім'я музичних інструментів – це об'єднання всіх різновидів певного музичного інструмента (враховуючи основного представника). Вони об'єднані за основним конструктивним принципом, інструменти однохарактерні за звучанням, але різні за розміром і регістровим розміщенням діапазону [300, с. 461]. Інструменти, з яких утворюються головні оркестрові групи називаються основними, а ті, які не входять до цих груп, мають назву епізодичних.

Оркестр народних інструментів – колектив виконавців на народних інструментах, які застосовуються в автентичному або реконструйованому вигляді та історично побутують у культурі певного етносу. Принцип організації оркестру народних інструментів пов'язаний з національними особливостями музичної культури даного народу та рівнем її розвитку [177, с. 402].

Серед вітчизняних учених, фахівців у сфері народно-оркестрового виконавства існує думка, що на сьогоднішній день в Україні побутують два типи оркестрів народних інструментів – струнно-смичковий і струнно-щипковий [81; 72; 114]. Струнно-смичковий оркестр народних інструментів називають українським. Як бачимо, дослідники визначають назву оркестру саме за провідною групою колективу (струнно-смичкова), але історія створення і формування українського оркестру народних інструментів значно складніша. Досліджен-

ня особливостей інструментального складу оркестру показало, що струнно-смичкові інструменти не завжди були провідною групою оркестру. Тому єдине, що можна стверджувати напевне, це те, що **український оркестр народних інструментів, як і аналогічні оркестри народів світу – це колектив виконавців на найбільш характерних для українського народного побуту музичних інструментах**. Складовими українського оркестру народних інструментів як явища культури є кваліфіковані виконавці, народний музичний інструментарій і репертуар.

Для того, щоб зрозуміти сутність становлення і розвитку українського народного оркестру, необхідно охарактеризувати сам процес переходу від традиційних форм музикування українського народу до такого складного органічного утворення як український оркестр народних інструментів. Це потребує дослідження проблем народного музичного інструментарію, формування інструментального складу, розвитку репертуару українського народного оркестру. Ці питання деякою мірою вже вирішувалися вітчизняними і зарубіжними вченими.

Заслужують уваги дослідження в галузі народного інструментарію. Перші згадки про музичні інструменти у східних слов'ян знаходимо у літописах, адміністративно-духовних документах, свідченнях іноземних істориків, мандрівників, пам'ятках образотворчого мистецтва (мініатюри, фрески, ікони), усній народній творчості. Візантійський історик VII ст. Феофілакт Сімокатта й арабський письменник і мандрівник кінця IX – початку X ст. Абу-Алі-Ахмед Ібн-Даст, учений Ібн Фадлан також побіжно згадують про них. Глумачні словники азбуковники, що з'являються у XVI–XVII ст. теж містять певну інформацію про музичні інструменти.

Перші спроби описати вітчизняний музичний інструментарій були зроблені на початку XVIII ст. іноземними дослідниками, які вивчали історію, культуру і мистецтво Росії. Хоч автори у своїх працях наголошували на іноземному походженні музичних інструментів, ці роботи все-таки мали певну цінність, тому що описували побутування інструментів і їх використання.

У 1770 р. опубліковані «Nachrichten von der Musik in Russland» (Відомості про музику в Росії) історика Я. Штеліна (Stdhlin, 1709–1785)¹, де він описує народні інструменти – свирілі, волинки, пасту-

¹ Робота надрукована у книзі M. Johann Joseph Haigold's. Beglagen zum neueranderten Russland. Riga und Leipzig, 1770. Існує російський переклад Б. Загурського: Штелин Я. Музыка и балет в России в XVIII в. – Л.: Тритон, 1935. – 190 с.

ший ріжок, гудок, колісну ліру, бандуру, гуслі та ін. Автор подає короткі відомості про будову інструментів, прийоми гри і використання в музичному побуті. Записи Я. Штеліна надзвичайно цінні, тому що вони є найпершими й у них зафіксовані сучасні автору інструменти, які на той час широко використовувались у виконавській практиці і набули великого поширення [295].

У 1788 р. з'явилася робота Й. Беллермана (Bellermann, 1754–1841) «Bemerkungen Iber Russland...» (Замітки про Росію з точки зору науки, мистецтва, релігії та інших особливих відношень) [310]; у 1794 р. надрукували працю етнографа І. Георгі (Йоганн – Готліб, 1729–1802) «Описание Российско-императорского столичного города Санкт-Петербурга и достопримечательностей в окрестностях оного» [47]. У цих роботах автори побіжно згадують про побутування музичних інструментів у народному середовищі. Серед них балалайка, гудок, гуслі, волинка та ін.

У 1795 р. вийшла друком французькою мовою «Dissertation sur les antiquites de Rusie» (Дисертація про російські старожитності) дослідника російських народних пісень та інструментів М. Гатрі (Guthrie, ? – 1807), де також містився розділ, присвячений музичним інструментам. У цій роботі автор доповнив попередніх дослідників і дав відомості про ріжок, пастуший ріг, крилоподібні гуслі, балалайку, гудок, кувиці, свиріль, дудку, волинку, жалейку. Також М. Гатрі зробив спробу зіставити ряд російських народних інструментів із давньогрецькими для того, щоб довести їх можливе запозичення у греків. Висунута дослідником теорія тривалий час побутувала серед авторів, які писали про народні музичні інструменти. У цій роботі, на відміну від попередніх праць дослідників, уже були зображення інструментів, що використовувалися в народному побуті. Але у праці М. Гатрі є деякі помилки і неточності, зокрема, автор жалейкою називає кувиці [311].

Російський історик О. Рігельман (1720–1789) у роботі «Летописное повествование о Малой России...» (1847), описуючи життя, побут, звичаї та обряди українського народу, згадує також народні музичні інструменти – скрипку, басолю, цимбали, гуслі, бандуру, лютню, труби [240].

Наприкінці XIX ст. здійснюються перші спроби систематизувати народний музичний інструментарій. Велика роль у цьому належить російському музикознавцю М. Петухову (1843–1895). Його робота «Народные музыкальные инструменты Санкт-Петербургской консерватории» (1884) містить опис музичних інструментів, що використовувалися в побуті російського народу і народів Сходу. У своєму описі

дослідник подав будову, спосіб гри та короткі відомості про походження кожного інструмента. Із тих народних музичних інструментів, що побутували у Росії М. Петухов описав струнні (балалайку, кобзу, торбан, ліру), духові (сопілку, сурну, пастуший ріжок, флейту Пана, свистуни), ударні (литаври, барабани) [203]. Слід відмітити, що на той час роботи вченого мали велике значення для розвитку наукової думки про вітчизняний народний інструментарій.

Особливий інтерес являють музично та історико-етнографічні дослідження російського етнографа, інструментознавця М. Привалова (1868–1928), що виходять друком на початку ХХ ст. Його роботи «Ударные музыкальные инструменты русского народа», «Гудок – древнерусский народный смычковый инструмент ...», «Танбуровидные музыкальные инструменты», «Музыкальные духовые инструменты русского народа...», «Лира (лира, рыле и реле). Русский народный музыкальный инструмент», «Музыкальные духовые инструменты русского народа. Свистящие инструменты» важко переоцінити [216–221]. Тут дослідник простежив генезу, походження та історичний розвиток народного музичного інструментарію. Найціннішим у працях ученого є свідчення про використання народних інструментів у народному побуті і художньому музичному виконавстві.

До теперішнього часу не втратили своєї актуальності праці відомого російського музикознавця О. Фамінцина (1841–1896). У його роботі «Скоморохи на Руси» висвітлюється роль мистецтва скоморохів у музичній культурі Росії і описується їх інструментарій (гуслі, труби, бубни, сопелі, сурни, домри, волинки, гудки, ліри, органи та ін.) [272]. У дослідженні «Гусли. Русский народный музыкальный инструмент» автор, крім старослов'янських гуслів, розглядає і цимбали, що є цінним для нашого дослідження [270]. Наступна робота дослідника «Домра и сродные ей музыкальные инструменты...» містить інформацію про домру, балалайку, гітару, кобзу, бандуру, торбан [271]. Варто зазначити, що у вивченні інструментів дослідника цікавила переважно їхня будова, і він зовсім не розглядав їх у контексті живої дійсності. Разом із тим, для досліджень ученого характерні широкі використання першоджерел, чітка систематизація і скрупульозність вивчення народних музичних інструментів.

Робота німецького мандрівника і вченого А. Олеарія (1599–1671) «Описание путешествия в Московию и через Московию в Персию обратно», що була опублікована у 1906 р., має певну історичну цінність, вона містить фактичний матеріал і сцени старовинного російського побуту першої половини ХVІІ ст. Крім цього автор описує

ансамбль музичних інструментів, до складу якого входили струнно-смичковий і струнно-щипковий інструменти. Ще в одній главі, де описуються російські звичаї, А. Олеарій зображує сцену ігор скоморохів. Серед них один тримає в руках гудок, інший грає на гусях [196].

У 1909 р. виходить робота фольклориста та інструментознавця О. Маслова (1876–1814) «Иллюстрированное описание музыкальных инструментов...», де він описав музичні інструменти східних слов'ян, серед яких згадав цимбали, різновиди сопілок, ліри. Дослідник здійснив класифікацію інструментів за розділами, видами і підвидами [164].

Велика кількість публікацій фольклориста і етнографа М. Сумцова (1854–1922) містить інформацію про народні музичні інструменти. Так, у роботі «Українські співці й байкарі» (1910) дослідник описує музичні інструменти, що побутували серед українського народу. До них належать кобза, бандура, ліра, торбан, гуслі, цимбали, бубон, сопілка, дуда, скрипка. Автор коротко висвітлює походження, подає будову і використання у народному побуті окремих інструментів – кобзи, ліри, бандури, торбана, цимбалів [262].

Російський музикознавець М. Фіндейзен (1868–1928) у книзі «Очерки по истории музыки в России...» (1928) робить широкий огляд старовинних російських народних інструментів, серед яких описуються також волинка, ліра, кобза, торбан, скрипка, цимбали, дрімба, бубон та їх побутування в Україні. Автор аналізує старовинні пам'ятки (російські мініатюри, лубочні картини) і письмові свідчення (тлумачення азбуковників), у яких ідеться про народні музичні інструменти [274].

Брошура А. Новосельського «Очерки по истории русских народных музыкальных инструментов» (1931) містить короткий опис народних музичних інструментів. Автор також подає короткі відомості про народні інструментальні ансамблі й оркестри, що існували на теренах Росії [188].

У XIX ст. з'являються праці про музичні інструменти в Україні. На сторінках історичного журналу «Киевская старина» можна знайти короткі повідомлення про бандуристів чи лірників, побачити опис бандури, ліри, сопілки.

Серед вітчизняних дослідників, що вперше описали українські народні інструменти, був основоположник української музики, композитор, виконавець, педагог і громадський діяч М. Лисенко (1842–1912). У 1874 р. вийшла друком перша в Україні наукова робота – реферат дослідника «Характеристика музичних особенностей українських дум і пісень у виконанні кобзаря Вересая», яку автор присвятив

творчості відомого бандуриста О. Вересая. Тут він, характеризуючи репертуар виконавця, подає і органологічну характеристику кобзи музиканта. У 1955 р. вона опублікована окремим виданням [148]. Згодом у львівському журналі «Зоря» за 1884 р. М. Лисенко опублікував ще ряд статей. У 1955 р. ці статті вийшли окремою книгою під назвою «Народні музичні інструменти на Україні», де автор описує будову українських народних інструментів, аналізує стрій і подає характеристику їхніх художньо-виражальних можливостей [146]. Але праця мала деякі недоліки. Тут автор розглянув не всі народні інструменти, що побутували в Україні, а лише деякі: бандуру, торбан, ліру, цимбали. Дуже мало відомостей М. Лисенко подає про сопілку, дудку і зовсім не згадує про трембіту, різновиди сопілки (денцівку, флюяру). У праці дослідника відсутні відомості про волинку та басолю. Та, попри всі існуючі недоліки, це була перша робота в Україні, що висвітлювала виникнення і розвиток музичних інструментів українського народу.

Згодом фольклорист і композитор П. Демуцький (1860–1927) видав книгу «Ліра і її мотиви» (1903), в якій дослідив колісну ліру, подав її будову і проаналізував репертуар лірників [83].

Питання збереження самотнього українського інструментарію і методології його дослідження зустрічаються у працях відомих вітчизняних фольклористів Ф. Колесси (1871–1947) і К. Квітки (1880–1953). Так, роботи Ф. Колесси «Мелодії українських народних дум», «Українські народні музичні інструменти», «Ритміка українських народних пісень», «Наверстування і характеристичні признаки українських народних мелодій», «Характеристика української народної музики» містять відомості про лірників і кобзарів та їх інструменти. У цих працях автор також описує духові народні інструменти – сопілку та її різновиди (денцівку, теленку, флюяру), трембіту, свиріль, козу, цимбали і згадує ансамбль трійстих музик. Учений у своїх роботах вказував на відставання досліджень інструментальної народної музики від вокальної [129].

К. Квітка у статті «К изучению украинской народноинструментальной музыки» (1973) описує музичні інструменти, що побутували серед українського народу у XIX ст. До них належать скрипка, бас, волинка, сопілка, цимбали, дримба, бубон. Дослідник використовує функціональний принцип систематизації народних інструментів. Він створює класи інструментів і групує їх за видами [123].

Український фольклорист Д. Ревуцький (1881–1941) у роботі «Українські думи та пісні історичні» (1919), характеризуючи походження дум, їхній зміст і стиль, подає короткий опис музичних ін-

струментів – ліри, кобзи, бандури, торбана. Автор висвітлює походження, назву, будову, способи гри і стрій музичних інструментів [234].

У 1923 р. у Берліні вийшла друком праця українського бандуриста В. Ємця (1890–1982) «Кобза й кобзарі», в якій автор дослідив історію походження бандури, описав її будову, способи гри і побутування серед українського народу [94].

У 1930 р. побачила світ перша ґрунтовна праця про цілий ряд українських народних інструментів – робота відомого українського письменника, мистецтвознавця, бандуриста, педагога Г. Хоткевича (1877–1938) «Музичні інструменти українського народу». У своїй книзі автор детально дослідив історію походження українських народних інструментів, їхнє поширення на теренах України і на сусідніх територіях в Росії, Білорусії, Польщі та інших країнах Заходу. Поруч із цим дослідник розглядає еволюцію конструкції, строю, способів гри і форми функціонування всіх музичних інструментів, а також їх роль в народному музикуванні впродовж різних епох. Це була перша спроба вченого систематично охарактеризувати українські народні інструменти. Праця стала поштовхом для відродження, розвитку і удосконалення українського народного інструментарію [278].

Вітчизняний музикознавець і фольклорист М. Грінченко (1888–1942) зробив багато корисного щодо вивчення різних жанрів народної музики. Переважно це стосувалося пісенної і танцювальної народної творчості, але деяка увага в дослідженнях автора приділялася і народно-інструментальній музиці. Так, у праці «Українська народна інструментальна музика», що вийшла у 1959 р., автор здійснив класифікацію народної інструментальної музики за принципом її належності до певної сфери побутування. Також він описав народні музичні інструменти (бубон, цимбали, дримбу, сопілку та її різновиди – теленку, денцівку, флюяру), трембіту, дуду, ріг, скрипку, басолю. М. Грінченко подав будову, способи гри і визначив їхнє застосування у побуті українського народу [56].

У роботах досвідченого майстра і музиканта Є. Бобровникова (1918–1988) і викладача М. Матвєєва, що з'явилися у 1950–1960-х роках, характеризуються різні українські народні духові інструменти і висвітлюються способи їх виготовлення [18; 165].

Український майстер і музикант О. Незовибатько (1918–1988) в праці «Ознайомлення з народними музичними інструментами та організація інструментальних ансамблів» (1966) коротко описує походження, будову та використання у музичній практиці ліри, цимбалів,

сопілки та інших народних інструментів і дає поради щодо створення українського народного оркестру [183].

Відомий музичний майстер і музикант І. Скляр (1906–1970) у роботі «Подарунок сопілкарям» (1968) подає коротку історичну довідку про сопілку, розглядає її природні властивості, будову, робить розрахунок інструмента, висвітлює матеріали і способи виготовлення сопілки. Безперечно, це видання сприяло розширенню виконавських можливостей сопілкової групи в народних оркестрах і вихованню виконавців на цьому інструменті [257]. У наступній праці «Київсько-харківська бандура» (1971) майстер передає багаторічний досвід роботи по вдосконаленню бандури. Він розповідає про виготовлення двох зразків київсько-харківської бандури – без перемикання тональностей і хроматичної бандури з механізмом перемикання тональностей. Робота містить фото, креслення, вправи, етюди, інструментальні і вокальні твори для бандури [256].

Вагомим внеском у розвиток музичного інструментарію є дослідження російського інструментознавця К. Верткова (1905/06–1972), що з'являються у 70-х рр. ХХ ст. Заслуговує на увагу робота дослідника «Русские народные музыкальные инструменты» (1975), де висвітлюються проблеми музично-інструментальної культури від її витоків і до сучасності. У першому розділі видання міститься типологічний опис народних інструментів. Автор подає їх класифікацію, уточнює термінологію, розглядає будову кожного інструмента і простежує історію його виникнення. У наступних двох розділах висвітлюється історія народних інструментів у контексті розвитку народно-інструментальної музики [31]. Безперечно, ця праця заповнила існуючі на той час прогалини у сфері народно-інструментального мистецтва і дотепер має велику наукову цінність для вітчизняного інструментознавства.

Значний інтерес представляє «Атлас музикальних інструментів народів СРСР» (1975), що вийшов у світ зусиллями авторського колективу у складі К. Верткова, Г. Благодатова, Е. Язовицької під керівництвом К. Верткова з його програмною вступною статтею. У цій роботі автори характеризують музичний інструментарій народів СРСР, визначають основні напрямки й етапи роботи з удосконалення народного інструментарію. В основу «Атласу» покладена класифікація музичних інструментів за системою Е. Горнбостеля і К. Закса, але автори точно її не відтворюють, а виділяють групи, підгрупи, види, підвиди і змінюють порядок розміщення груп (від аерофонів до ідіофонів). Це пов'язано із прагненням дослідників наблизити дану сис-

тему до загальноновизнаної, де інструменти поділяються на духові, струнні, ударні. Серед українських народних музичних інструментів в «Атласі» представлені свистуни, кувиці, свиріль, сопілка та її різновиди, ріг, трембіта, сурма, кобза, бандура, торбан, скрипка, басоля, ліра, цимбали, бубон, бугай, дрімба, підкова, деркач та ін. Автори коротко описують будову, способи гри, музично-виконавські можливості інструментів, їх репертуар, використання в музичному побуті, у самодіяльній і професійній музичній практиці. Особливою цінністю роботи є те, що вона містить таблиці, на яких зображені музичні інструменти і додатки – платівки із записом фрагментів народно-інструментальної музики – сольної, ансамблевої і оркестрової [32].

Вітчизняний фольклорист Л. Яценко у роботі «Державна заслужена капела бандуристів Української РСР» (1970) розглядає історію виникнення і функціонування капели бандуристів та порушує питання походження і побутування бандури [309].

У роботі «Фольклор і фольклористика» (1979) музикознавця М. Гордійчука міститься опис народних інструментів бандури, торбана, цимбалів, скрипки, басолі, баса, ліри, дрімби, сопілки та її різновидів, кувиці, трембіти, рогу, труби, сурми, волинки [51].

Визначною працею щодо українського народного інструментарію можна назвати роботу вітчизняного дослідника-інструментознавця Л. Черкаського «Українські народні музичні інструменти» (2004), де автор дає вичерпну характеристику кожному музичному інструменту, простежує його походження, еволюцію, конструктивні зміни, основні прийоми гри, сферу побутування. Учений проводить чітку межу між інструментарієм народного музичного побуту, з одного боку, та народних інструментів, що використовуються у професійній музиці, – з другого. Дослідник наголошує на доцільності вдосконалення професійних народних інструментів і водночас орієнтує на збереження автентичного інструментарію в народному середовищі як постійного джерела професійного мистецтва [285].

Про зростання зацікавленості проблемами народного музичного інструментарію засвідчує низка дисертаційних досліджень, присвячених висвітленню питань історичного розвитку, реконструкції та удосконалення, аспектів використання в музичній практиці народного музичного інструментарію.

Дисертаційні дослідження М. Щоголя «Кобзари Советской Украины и их творчество» (1953), А. Омельченка «Развитие кобзарского искусства на Украине» (1968), монографія Ф. Лаврова «Кобзари» (1980) присвячені історії виникнення і розвитку кобзарського мистец-

тва, разом із цим автори розглядають походження, еволюцію, будову, удосконалення та побутування бандури в Україні [297; 199; 142].

У 1971 р. з'являється робота «Украинские цимбалы и их усовершенствование» О. Незовибатька, де дослідник подає відомості про походження цимбалів, їхню будову, шляхи вдосконалення та використання в навчальній і музично-виконавській практиці [184].

Український музикознавець Є. Бортник у своїй праці «Формирование и развитие домрового искусства на Украине в аспекте русско-украинских музыкальных связей» (1982) поруч із розвитком домрового мистецтва висвітлює генезу, еволюцію струнно-щипкового інструментарію і діяльність професійних і самодіяльних оркестрів народних інструментів струнно-щипкового типу в Україні [22].

У дослідженні «Народная инструментальная музыка как феномен традиционной культуры. Общетеоретические проблемы» (1990) російського фольклориста І. Мацієвського висвітлюється феномен народно-інструментальної музики, виявляються закономірності її еволюції і своєрідність функціонування у зіставленні з іншими видами народної творчості. Поруч із цим дослідник розглядає музичні інструменти як складову інструментальної культури, розвиває принципи цілісного аналізу і систематизації інструментарію [166].

Дисертація музикознавця Б. Водяного «Народна інструментальна музика Західного Поділля: проблема еволюції традиційних форм музикування» (1993) присвячене народно-інструментальній музиці Західного Поділля. Тут автор виявляє суттєві сторони генези, формування та еволюції інструментарію і народно-інструментальної музики західноподільського регіону в системному взаємозв'язку із традиційним побутом народу, його історією та культурою [37].

У роботі В. Дутчак «Розвиток професійних засад бандурного мистецтва 1970–1990 років. Творчість і виконавство» (1996) висвітлюються загальні тенденції розвитку бандурного мистецтва. Тут здійснюється аналіз основних виконавських напрямків, аспектів взаємодії професійного й аматорського музикування, композиторської творчості та перекладень для бандури. Поруч із цим автор подає історичний огляд кобзарства України періоду XVI–XIX ст., де висвітлює походження, появу і побутування бандури в Україні, шляхи її подальшого вдосконалення та розвитку [91].

Історії ударного та духового інструментарію присвячене дисертаційне дослідження «Генезис духового та ударного інструментального виконавства України» (2000) П. Круля. Тут автор досліджує давні традиції формування в Україні інструментальної духової музики, ви-

являє питання походження і первісного розвитку, особливості еволюції, формування та розвиток професійного духового та ударного інструментарію. Водночас дослідник вивчає традиційний духовий інструментарій та його функціональне застосування в різних формах музикування [136].

Український дослідник і музикант Т. Баран у праці «Концертні цимбали: історико-теоретичні та методологічно-виконавський підходи» (2003) висвітлює питання історії, теорії та сучасного побутування концертних цимбалів системи «Шунда» в Україні і у світі [8].

Вітчизняний історик М. Підгорбунський у своїй дисертації «Кобзарський рух в Україні (XVI–XIX ст.)» (2004) відтворює історію кобзарства як складової української культури, робить спробу дослідити появу в Україні кобзи, бандури, торбана, ліри та їх розвиток протягом XVI–XIX ст., учений здійснює аналіз репертуару кобзарів та лірників [204].

Дослідження Л. Пасічняка «Академічне народно-інструментальне ансамблеве мистецтво України ХХ ст.: історико-виконавський аспект» (2007) присвячене історії становлення та розвитку народно-інструментального ансамблевого виконавства. Тут автор з'ясовує специфіку академічного ансамблю народних інструментів, визначає провідні засади його жанрової структури і подальші перспективи розвитку. Поруч із цим дослідник аналізує історію походження і побутування народних інструментів на теренах України та їх широке використання в ансамблевому мистецтві. Простежує процес удосконалення інструментарію та його значення у функціонуванні ансамблевого виконавства в Україні [202].

У монографії музикознавця В. Богданова «Історія духового музичного мистецтва України» (2000) висвітлюється історичний розвиток українського духового музичного інструментарію від найдавніших часів до початку ХХ ст. [19].

Питання походження, виникнення і розвитку народного музичного інструментарію представлені також у збірниках наукових праць. У статті К. Верткова «К вопросу об украинской кобзе» (1973) автор пропонує свою версію щодо походження, появи та побутування кобзи в Україні [29].

Численні публікації І. Мацієвського присвячені проблемам народно-інструментальної музики. Серед них слід відзначити дві статті дослідника «Народный музыкальный инструмент и методология его исследования» (1980) та «Основные проблемы и аспекты изучения народных музыкальных инструментов и инструментальной музыки» (1987), де автор розглядає основні проблеми і аспекти вивчення на-

родних музичних інструментів, методологію їх дослідження, подає ідентифікацію українських народних інструментів [167; 167].

Різноманітні аспекти вдосконалення та розвитку народного музичного інструментарію також висвітлені у статтях вітчизняного дослідника народного музичного інструментарію І. Шрамка. Показовими є його статті «З історії цимбалів» (1983) і «Кобза та бандура у контексті світової культури» (1994), в яких автор розкриває історію виникнення цимбалів і бандури, їхнє походження, будову та побутування в Україні, визначає шляхи еволюції музичних інструментів [291; 292].

Тепер варто перейти до розгляду досліджень, що порушують проблеми формування інструментального складу, створення і розвитку репертуару, принципів організації, історії виникнення і становлення, методики роботи з українським оркестром народних інструментів.

Слід зауважити, що на початковому етапі дослідження українського народного оркестру перші відомості про оркестр є досить поверховими і спорадичними. Це, здебільшого, замітки і статті у газетах і журналах. У публікаціях авторів відсутній глибокий аналіз, вони, переважно, наповнені емоційними враженнями від виступів колективів.

Г. Хоткевич у своїй статті «Воспоминания о моих встречах со слепыми» коротко інформує про вперше організований ним український оркестр народних інструментів. Ця робота увійшла до збірника «Твори в двох томах» і опублікована у 1966 р. [281].

Український бандурист і диригент Л. Гайдамака (1889–1991) у низці статей, що виходять у 1928–1929 рр. у журналі «Музика масам» подає відомості про інструментальний склад організованого ним українського народного оркестру Харківського клубу «Металіст». Так, дослідник висвітлює принципи конструювання бандури харківського типу і сім'ї оркестрових бандур (п'якколо, прими, баса). Подає будову ліри і способи удосконалення цього інструмента, характеризує звуково-виражальні можливості групи лір (сопрано і тенора). Л. Гайдамака описує будову цимбалів і дає рекомендації щодо використання сім'ї цих інструментів (прими і баса) у оркестрі. Автор також визначає характерні особливості групи народних духових (сопілки, свирілі, трембіти) і ударних (литавр, бубна, тарілок, барабана) інструментів [42; 43].

Композитор П. Козицький (1893–1960) у 1929 р. у газеті «Вісті» публікує статтю «Симфонічний ансамбль з українських народних інструментів клубу “Металіст”», де відзначає особливості інструментального складу (рівновага оркестрових груп, злагодженість звучання) і висвітлює деякі аспекти творчої діяльності згаданого оркестру [127].

Велике пізнавальне і практичне значення має робота музикознавця А. Гуменюка (1916–1982) «Українські народні музичні інструменти» (1967), в якій він чітко простежує процес формування, становлення та розвитку різних українських народних оркестрів, викладає основні принципи організації даних колективів, узагальнює досвід їхньої роботи. Дослідник дає також вичерпну характеристику кожного музичного інструмента українського народу, показує його технічні та художньо-виражальні можливості, прийоми гри на ньому тощо. Поруч із цим автор висвітлює історичний розвиток інструментальних ансамблів, ансамблів трійстих музик, розповідає про перші спроби організації українського оркестру народних інструментів. А. Гуменюк характеризує творчу діяльність провідних народних оркестрів України [63]. Праця вченого стала вагомим внеском у розвиток народної оркестрової справи в Україні.

Брошура «Василь Зуляк» (1960 р.) музикознавця Л. Носова містить відомості про творчу діяльність керівника Мельнице-Подільського оркестру народних інструментів В. Зуляка [190].

Творчу діяльність згаданого колективу також коротко висвітлено у роботі інструментознавця П. Іванова (1924–1973) «Музики з Поділля» (1972) [111]. У наступній праці «Оркестр українських народних інструментів» (1981) на основі творчих здобутків попередників учений показує історію становлення оркестру, робить спробу простежити еволюцію українського народного інструментарію. Вивчаючи шляхи і тенденції розвитку найкращих самодіяльних і професійних колективів, автор пропонує свої варіанти складу українського оркестру народних інструментів мішаного типу. У роботі дослідника містяться відомості про ряд музичних інструментів, які були удосконалені у другій половині ХХ ст., тут висвітлено стан народно-оркестрового виконавства в Україні. Праця детально проілюстрована фотографіями, подано фрагменти партитур творів для українського народного оркестру. Видання завершується шістьдесятима роками, але до цього часу не втратило своєї пізнавальної і практичної цінності [112].

Значний інтерес являють дослідження етноінструментознавця М. Імханицького. Так, його монографії «Новые тенденции в современной музыке для русского народного оркестра» (1981) та «У истоков русской народной оркестровой культуры» (1987) присвячені історії створення російського народного оркестру. Автор обґрунтовує принципи відбору, реконструкції і удосконалення народного інструментарію, виявляє особливості формування народно-оркестрового репертуару [107; 106]. Для нас вони є надзвичайно цінними з огляду на

те, що містять основні принципи, які можна застосовувати при дослідженні різних аспектів українського оркестру народних інструментів.

Музикознавець М. Давидов у монографії «Проблеми розвитку академічного народно-інструментального мистецтва в Україні» (1998) визначає тенденції і здійснює аналіз проблем розвитку академічного народно-інструментального мистецтва України. Так, у деяких статтях учений порушує питання функціонування і розвитку народно-інструментального мистецтва в музичній культурі України. В інших публікаціях М. Давидова висвітлюються проблеми народного музичного інструментарію і складу українського народного оркестру [77].

У книзі Б. Жолдака «Музичні війни або талан Віктора Гуцала» (2004) висвітлюється творчий і життєвий шлях генерального директора – художнього керівника Національного оркестру народних інструментів України В. Гуцала. Тут подано також окремі аспекти історичного розвитку згаданого оркестру. Хоча зазначене видання є художньо-документальною повістю, виклад інформації є суб'єктивним і не претендує на певну наукову цінність, усе ж деякі відомості дають можливість простежити шляхи і тенденції розвитку українського оркестру народних інструментів [95].

Висвітленню різних аспектів народно-оркестрового виконавства загалом і українського оркестру народних інструментів зокрема присвячено декілька дисертаційних досліджень.

Музикознавець Михайло Лисенко (згодом – М. Лисенко-Дністровський) у своєму дисертаційному дослідженні «Пути формирования развития инструментальных ансамблей и оркестров народных инструментов на Украине» (1977) вперше зробив спробу дослідити становлення та розвиток народно-оркестрового виконавства на теренах України. Автор, прагнучи вирішити проблеми інструментального складу українського народного оркестру, подав класифікацію традиційного українського інструментарію (більше двадцяти інструментів) – саме тих інструментів, які, на думку вченого, повинні увійти до складу згаданого оркестру. Описав малу флююру, свиріль, сопілку, сурму, гуслі, кобзу, бандуру, балалайку, скрипку, басолю, цимбали, тулумбас, бубон та ін.

У дослідженні автор підкреслював, що особливу роль у процесі формування українського оркестру народних інструментів відіграли російські «андреєвські» традиції. На думку Мих. Лисенка, робота В. Андреєва по створенню Великооруського оркестру і надзвичайна популярність домрово-балалаєчних оркестрів на Слобожанщині і Київщині прямо чи побічно вплинули на формування українських на-

родних інструментальних ансамблів та українських народних оркестрів [158].

У дисертаційному дослідженні вітчизняного дослідника народно-інструментального мистецтва О. Ільченка «Художні основи аматорського народно-оркестрового виконавства» (1996) запропоновано теоретичне обґрунтування художніх основ аматорського народно-оркестрового виконавства. Тут автор створює систему пізнавально-технологічної і художньо-творчої діяльності оркестрантів-аматорів у процесі роботи над музичним твором, реалізації його художнього потенціалу. У праці розглядаються фактори розвитку народно-оркестрового виконавства, покращення виконавського рівня окремого колективу, роль репертуару та художньо-цільова спрямованість підготовки диригентів оркестрів народних інструментів [117].

Музикознавець Ю. Лошков у своєму дисертаційному дослідженні «Творчість В. А. Комаренка і народно-інструментальне виконавство в Слобідській Україні (перша половина ХХ ст.)» (2000) висвітлює творчий шлях відомого харківського громадського, культурно-просвітнього діяча, диригента, музикознавця В. Комаренка. Автор наголошує, що саме йому належить провідна роль у становленні та розвитку оркестрів народних інструментів в Україні. Учений також визначає регіональні особливості генези народно-інструментального мистецтва Слобідської України і розглядає творчу діяльність українського народного оркестру с. Наталине Красноградського району Харківської області [156].

У дисертаційному дослідженні В. Дейнеги «Перекладення як процес переосмислення засобів оркестрової виразності» (2006) розроблені загальні прийоми та здійснено теоретичне обґрунтування засобів інструментовки при перекладенні для оркестру народних інструментів. Автор розглядає особливості народного музичного інструментарію з позицій збагачення тембрової палітри та еволюції тембрових модифікацій. Дослідник акцентує увагу на використанні і вдосконаленні старовинних народних музичних інструментів: ліри, волинки, сопілки, трембіти, дрімби, що збагачують темброві можливості оркестру народних інструментів [82].

Дисертаційне дослідження О. Трофимчука «Темброва еволюція в українській народно-оркестровій музиці» (2007) присвячене висвітленню основних закономірностей у тембровій еволюції народно-оркестрової музики. Тут автор здійснює комплексний аналіз формування складів та репертуару оркестрів народних інструментів струнно-щипкового типу і українських народних оркестрів. Учений аналі-

зує народно-оркестрові партитури з точки зору їх запису, методів та прийомів оркеструвань [266].

Проблеми теорії і методики народно-оркестрового виконавства висвітлено у низці праць вітчизняних учених. У 1948 р. з'явилася перша робота Є. Юцевича і Є. Безп'ятова «Оркестр народних інструментів», в якій автори дають методичні поради керівникам самодіяльних колективів, висвітлюють загальні принципи навчання учасників оркестру, здійснюють опис музичних інструментів (домра, мандоліна, гітара, бандура, гуслі; гармонії, дерев'яні, мідні духові інструменти та група ударних інструментів), визначають типи складу народних ансамблів і оркестрів. Але у визначенні цих типів були деякі недоліки. Так, у народному оркестрі мішаного типу значно недооцінювалася роль духової групи.

Дослідники характеризують інструментальний склад і подають схеми розміщення мандолінного, домрового, домрово-балалаєчного і гуцульського оркестрів¹. Слід зауважити, що про останній учені дають дуже мало інформації, лише зазначають, що даний оркестр перебуває в західних регіонах України і до його складу входять скрипки, цимбали, сопілки, трембіта і ударні інструменти – бубон і малий барабан з тарілкою [302]. Та, попри всі недоліки, на той час це видання мало певну цінність і слугувало методичним посібником для керівників самодіяльних колективів.

Музикознавець В. Комаренко (1887–1969) у праці «Український оркестр народних інструментів» (1960) на основі власного досвіду викладає основні засади методики роботи, визначає особливості інструментального складу українського народного оркестру, розглядає природу і форму народних інструментів, подає загальну таблицю різного за складом оркестру і схему розміщення колективу [131]. Ця робота стала суттєвим внеском у розвиток методико-теоретичної бази і в подальшому відіграла велику роль у становленні і розвитку українського оркестру народних інструментів.

Методичні поради керівникам самодіяльних колективів «Грає оркестр українських народних музичних інструментів» (1978) В. Гуцала містять відомості про формування інструментального складу, створення оркестрових груп, особливості репертуару українського народного оркестру [64].

Проблеми створення, розвитку репертуару і перекладення музичних творів для українського народного оркестру порушено у роботах

¹ Так у 40–50-х рр. ХХ ст. називали український оркестр народних інструментів (Т. С.).

деяких дослідників. Так, у праці Л. Дrajниці «Оригінальний репертуар оркестрів народних інструментів УРСР (1930–1970 рр.)» (1982) висвітлюється питання становлення і розвитку репертуару для оркестру народних інструментів [90].

«Інструментовка для оркестру народних інструментів» (1985) Д. Пшеничного (1912–1987), крім теоретичних основ оркестровки, містить поради з практичного інструментування фортепіанних творів. Належну увагу у своїй праці автор приділив перетворенню симфонічної фактури у народно-оркестрову і розглянув проблеми оркестрової обробки народних пісень. Д. Пшеничний дав також детальну характеристику колористичних особливостей народного оркестру [231].

В. Гуцал у посібнику «Інструментовка для оркестру українських народних інструментів» (1988 р.), опираючись на власний творчий досвід, визначає характерні риси українського народного оркестру (камерність звучання, різноманітність тембрів та їх гармонічне поєднання), особливості репертуару та інструментів оркестру, виявляє особливості і закономірності інструментування для українського народного оркестру, подає характеристику груп та окремих інструментів оркестру, висвітлює їх сполучення і взаємодію. У роботі подана загальноприйнята система запису для українського оркестру народних інструментів. Значення згаданого видання на той час важко переоцінити, адже воно стосувалося безпосередньо українського народного оркестру і допомагало оволодіти основами оркестровки студентам музичних навчальних закладів та керівникам професійних і самодіяльних колективів [66].

У публікації В. Дейнеги «Музичний інструментарій як показник специфіки оркестру народних інструментів» (2002) висвітлюються питання створення та розвитку репертуару для оркестру народних інструментів. Автор викладає основні принципи оркестровки (перекладення) інструментальних творів для струнно-щипкового і струнно-смичкового типу народного оркестру. В. Дейнега аналізує історичні особливості народного музичного інструментарію України, його розвиток та вдосконалення з метою відродження національних традицій музикування [81].

Ряд праць дослідників присвячено проблемам підготовки диригентів народного оркестру. У «Практичному посібнику з диригування» (1968) І. Розумного (1901–1977) розкрито специфіку диригування симфонічним, духовим оркестром, хором і оркестром народних інструментів домрового, балалаєчного і мішаного типу. У додатках міститься детальний опис структури оркестрів та хору. Слід зазначити,

Наукове видання

Сідлецька Тетяна Іванівна

**КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНА ЕВОЛЮЦІЯ
УКРАЇНСЬКОГО ОРКЕСТРУ НАРОДНИХ ІНСТРУМЕНТІВ**

Монографія

Редактор С. А. Малішевська

Оригінал-макет підготувала Т. І. Сідлецька

Підписано до друку 15.07.2009 р.
Формат 29,7×42¼ . Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman.
Друк різнографічний. Ум. др. арк. 10,58.
Наклад 100 прим. Зам № 2009-131.

Вінницький національний технічний університет,
видавництво «Універсум-Вінниця»
21021, м. Вінниця, Хмельницьке шосе, 95
ВНТУ, ГНК, к. 114
Тел. (0432) 59-85-32
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 3516 від 01.07.2009 р.

Віддруковано у Вінницькому національному технічному університеті,
в комп'ютерному інформаційно-видавничому центрі
21021, м. Вінниця, Хмельницьке шосе, 95
ВНТУ, ГНК, к. 114
Тел. (0432) 59-81-59
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 3516 від 01.07.2009 р.

Замовити цю книгу <https://press.vntu.edu.ua/index.php/vntu/catalog/book/477>

Видавництво Вінницького національного технічного університету
<https://press.vntu.edu.ua/index.php/vntu/catalog>